

ják a feleletek. Némelyik ugyan leszólja Homerost és Horatiust, más pedig örül, hogy a rendes óra elmarad, ezek azonban inkább gyerekes őszintéskedések. Alapjában valamennyien komolyan és figyelmesen hallgattak, iparkodtak lehető sok részletet megjegyezni és a vizsgálat eredménye szerint ez a törekvésük sikerrel járt. Útmutatásul szolgálhat ez a jövőre, hogy a jelennek, az életnek is lehetőleg teret kell engedni az iskolában; másrészt azonban ilyenféle vizsgálódással érdemes tudomást szerezni az eredményről, mert ezt így még így közvetve inkább lehet meggyökereztetni és biztosítani.

(Rózsahegy.)

Agárdi László.

Politika és pedagógia.

Rein V. a pedagógia és politika viszonyáról szóló fejezetet (Pädagogik in systematischer Darstellung: I: 69—72. l.) Kantnak következő szavaival kezdi: «Az embereknek két találmányát lehet méltán legnehezebbnek tekinteni: a kormányzás és a nevelés művészetét». Ennek a két tényezőnek benső összefüggését azonban ezzel az inkább alaki összehasonlítással távolról sem merítettük ki, mert mindkettő egyben arra törekszik, hogy a lehetőségekhez képest váltsa ki az emberekből a hatásokat és e tekintetben a mesterségen túlmenő művészi rátermettséget feltételez. Továbbá mindkettő szorosan összefügg a lélektannal (emberismeret!), eleve a jövőbe tekint és ennek céljait tartva szem előtt, befektető tudománynak minősíthető. A kettő közti ellentét erkölcsi tekintetben legkirívóbb és a becsületesség fogalmában ütközik össze. Maga Rein egy legújabb tanulmányában (Vierteljahrsschrift, 1. sz.: 12—20. l.) az etika és politika belső viszonyát kutatva, a köztük fennálló viszályt engedmény árán igyekszik elsimitani, aminek sikerében azonban önmaga sem igen bízik (l. u. o. a 19. l. alján). Mi úgy véljük, hogy a megoldás a *jellemességre* való nevelésben keresendő, amelyet mostanában mind több oldalról hangoztatnak.¹ Etikai tekintetben tehát a pedagógia a politika felett áll, míg a valóság szempontjából az utóbbi látszik a fontosabbnak. Mindkettőt egymáshoz azzal közelítjük, ha reálpedagógiára és reálpolitikára gondolunk. Már pedig a háború tanulságai szerint a jövőben elsősorban erre kell gondolnunk. Azon lehetne vitatkozni, vajjon a háborúnak ilyen értelmű politizáló hatása örvendetes-e

¹ A nyárspolgárok képmutatással rendszeren azzal mentegődöznek, hogy a politika megrontja a jellemet. Valóságban megfordítva áll a dolog: a jellem hiánya rontja meg a politikát. (Frankf. Ztg. 1918 jan. 26. e. l., v. c.)

s különösen előmozdítja-e az egyén, az emberek boldogságát. Viszont bizonyos, hogy az állampolgároknak politikai belátása az állam boldogulásához feltétlenül szükséges és ezért ezt az «áldozatot» már közérdekből is meg kell hozni. Ez a politikai imperativus imígy egyik része a kötelességteljesítés egyetemes kategórikus imperativusának. Ezért itt az ideje, hogy magunkban és a jövő nemzedékben megtörjük az eddigi politikai közönyt, különben komoly nemzeti érdekeket veszélyeztetünk. Nekünk magyaroknak nem csupán kifelé a többi nemzetekkel, hanem befelé a nemzetiségekkel is egyetértésben kell élni. Az erre szükséges belső egység érdekében elsörendű fontosságú, hogy a magyarságon belül eltűnjenek az osztályérdekek. Már pedig ezek mindaddig fennállanak, amíg egyes osztályokban a politikai érzék, rátermettség és tevékenység a többiek rovására túlságosan és egyoldalúan kifejlődik, mert ezzel az utóbbiak le- és visszaszorulnak. Gorkij Maxim egy mostanában megjelent cikkében¹ ezt írja: «Én a munkásosztályt hatalmas közművelődési erőnek, a felvilágosodott munkást a demokrácia arisztokráciájának tekintem.» Kérdem, vajjon a középosztály, a felvilágosodott polgárság ennél kevesebbet jelent-e?! S vajjon a többi történelmileg fejlődött osztályoknak nincs-e meg szintén a jogosultságuk a nemzet testén belül, ami fennmaradásuk érdekében egyensúlyozó szervezkedésre buzdíthatná őket? Az egyik félnek jogkiterjesztését tehát a másik félnek érdekvédelmével kell összehangba hozni. Igazat kell adni Seidler osztrák miniszterelnöknek, aki f. év január 22-én erre vonatkozólag t. k. ezt mondta: «A polgári pártok hozták ebben a háborúban a legnagyobb áldozatokat, ők azok, akik politikai és gazdasági tekintetben legtöbbet vesztek. Az elszegényedés a középosztálynak egy részét maga alá temeti és a mai társadalom gyökeres felforgatására irányuló törekvés az államot komoly veszedelembé sodorja. Ha a polgári pártok önségéllyel és éberséggel nem védik meg helyüket, arról gyorsabban fognak leszorulni, mint ahogy most hinnők.»

A politika és pedagógia viszonyában a világháború új utakat vágott, amelyek az eddiginél termékenyebb kölcsönhatásokkal kecsegtetnek. Mindegyik külön-külön új erőt merít a demokrácia ősforrásából és e közösség folytán egymást kölcsönösen is erősíti. Ma «az iskola mint politikum» régi jelszava a problémának, már csak egyik oldalát tünteti fel, mely — ugyancsak a háború hatása alatt — a jövőben az iskoláknak az eddiginél nagyobb mértékű államosítását helyezi homloktérbe. Egy másik fontos és felette időszerű politico-pedagógiai kapcsolatot az új választójog teremt meg közművelődési

¹ Orosz forrás után közli a «Vorwärts» 1918 jan. 13. sz.

követelményével, az «értelmi cenzussal». Egy harmadik szempont meg az, hogy az iskolában a tanítás keretén belül mennyiben lehet és kell eleget tenni ennek az újabb követelésnek, amelynek kétélű voltát ez a német elnevezés «*Verpolitisierung*», mely a pedagógiát a politika szolgálatába szegődteti, már eleve sejteti. Amott egy szerző «politikai világsmeretet» kíván már a középiskolában. Ezt mi csak a két felső osztályban és így is csak a történelmi tanítással szerves kapcsolatban tudjuk elképzelni és helyeselni, még pedig politikailag teljesen elfogulatlan és kiforrt tanár részéről. Hogy mily döntő szerep jut ebben a tanárnak és politikai hitvallásának, azt nem szükséges részletezni. Ez a kényes pont a külpolitikai tájékozásban kisebb veszedelemmel fenyeget, mint belpolitikai téren, amelyen, mint tudjuk, a serdülő ifjakkal — szintén a háború érlelő politikai hatása révén — már megvan a maguk nézete. Jól mondja Rein (id. h.), hogy a pedagógia a belpolitikának legkiválóbb eszköze, mert mindkettő ugyanazon körben mozog, amelynek középpontja az erkölcsiség. Ezért is nem szeretnők itthon ezt a dolgot elhamarkodni és célszerűbbnek tartanók, ha bevárnók az idevágó külföldi kísérletek és tapasztalatok eredményeit. Nem így a főiskolákon, amelyeknek polgársága a múltban jóval zajosabb politikai köztevékenységet (mondjuk: tüntetéseket) fejtett ki, mint mostanában. Mintha itt a megkomolyodás, a belső érlelődés folyamata mutatkoznék. Az események hatása alatt azonban ez előreláthatóan a közeljövőben külsőleg ismét meg fog nyilatkozni. Hogy ez lehetőleg helyes irányban és kellő mederben történjék, arra való lenne a politikai nevelésnek valamely formája, mely kiegészítené a túlnyomó többség részére ma egyedül számba jöhető politikai tájékoztatást és okulást: a napilapok olvasását, amit kényelmes egyoldalúsága miatt sem tartunk elegendőnek, mert önállótlanná tesz.

Ezzel az időszerű kérdéssel a külföldön is foglalkoznak. Így a zürichi «*Freistudentenschaft*» részére decemberben egy előadássorozat indult meg, amelyben szóhoz fognak jutni a svájci politikai pártok neves képviselői. A *Neue Zürcher Zeitung* főszerkesztője a szabadelvű pártról, Vetter tanár a demokratikus pártról, más előadók a keresztényszocialista pártról és a szociáldemokratákról fognak ismertető előadásokat tartani. Hogy a mai egyetemi polgárság mennyire szükségét érzi az ilyen politikai tájékoztatásnak, azt beigazolta azzal, hogy tömegesen jelent meg Egger tanár bevezető előadásán, amely ebből a kérdésből indult ki: «Milyen helyet foglal el az egyetemi polgárság a politikában?» Bevezetőleg utalt arra, hogy az értelmiség és diákság más államokban mennyiben vesz részt a politikában; majd rátért Svájcra, ahol a nyugaton erősen fejlett politikai érzékkel találkozunk, míg a német Svájc tanárai és diákjai túlnyomóan «apolitikusok». Itt

az a nézet az uralkodó, hogy a diákoknak nincs mit keresniök a politikában. Ebben pedig ők maguk a hibásak, mert évtizedek óta minden politikai véleménynyilvánítástól tartózkodtak és rendszerint még ma is tartózkodnak. E közönynek okait kutatva, az előadó kimutatja, hogy a felhozott érvek: a diákoknak nincs erre idejük, a kellő megértés híján vannak, a politikával való foglalkozás haszontalan és meddő — nem helytálló. Mindez csak azt bizonyítja, hogy hiányos önbizalom és belső szegénység mellett ezt a fogyatékos fel fogást is lehet vallani, mert viszont akadnak egyesek, akik menten az ilyen erőtlen megadástól, szeretettel, bátorsággal és lelkesedéssel látnak a dologhoz. Melyik utat válassza a főiskolai hallgató és milyen legyen viszonya a politikához? Az előadó szerint nem szabad félreállnia és két okból kell korának politikai feladataival törődnie. Az első lélektani ok az, hogy a politika tanulmányain túl vezeti őt és lelkileg gyarapítja. Itt az előadó a politikusnak pszichológiáját adja és ezen kimutatja, hogy mily gazdag lelki folyamatok működnek közre. A helyesen művelt politika tehát nem rontja meg a jellemet, hanem hozzájárul az ifjú egyéniség kialakulásához. A másik erkölcsi okokból folyik, hogy az egyetemi polgárnak tudatában kell lennie a közzel szemben való kötelességeinek. Ez ma kétszeresen szükséges, mert az nem járja tovább, hogy az értelmiség egészen félreálljon. Ma politikai tekintetben is minél nagyobb összesített értelmi munkára szorulunk és ezt az eredményt csak úgy érhetjük el, ha valamennyi képességet és erőt sorompóba állítunk. Arra a kérdésre, hogy tehát a hallgatók milyen politikai tevékenységet fejtsenek ki, az előadó csattanóan és találóan azt feleli, hogy semmi esetre sem pártpolitikát, hanem tárgyi politikát. A kérdés, szerintünk is, ezen fordul meg, mert — legalább egyetemi polgároknak — csakis a tárgyi politika lehet (l. fent) «a helyesen művelt politika». Az említett két érvet mi megtoldanók még egy harmadikkal; azzal, hogy az életbe lépő ifjúság ezen a téren se maradjon tájékozatlan és védtelen az öt előbb-utóbb bizonyára megrohanó politikai kísértésekkel szemben. Talán nem tévedünk, ha ebben a politikai tájékozatlanságban, éretlenségben látjuk főokát a későbbi politikai életben felmerülő zűrzavarnak és elhara- pódzó elvadulásnak.

Egger eleven és meggyőző előadása, mely nyomtatásban is meg fog jelenni, mély hatással volt a hallgatóságra. A hozzá fűződő beható vitában valaki ezt a feltűnő szót ejtette ki: «Politika az emberiség iránti szeretet.» Ebből megérthetjük, hogy milyen rossz politika lehet az, amelyből ember- és honfitársaink meggyűlölése fakad. De megérthetjük azt is, hogy mily fontos hivatás vár a mai ifjúság helyes politikai nevelésére a jövő Magyarország érdekében. A háború beigazolta,

hogy egy nemzet, legyen bár a legerősebb, egymagában nem állhat meg és hogy ereje abban van, ha belül és kifelé egységes. Ezzel meg van adva az, hogy milyen legyen az a magyar nemzeti politika, amelyet követnünk, amelyre nevelni kell. Ez csak olyan lehet, mely a magyarságnak súlyát be- és kifelé erősíti és ezzel a magyar állam fennmaradását biztosítja. Befelé tehát meg kell érteni a nemzeti-ségeket, kifelé a nemzeteket és mindkét irányban azon lenni, hogy ők is megértsenek minket. «A magyar egységes politikai nemzet koncepciójához mereven ragaszkodnunk kell és nem mehetünk bele új kisebbségi jogok megalkotásába. Az állam önrendelkezési jogát nem rendelhetjük alá a fajok önrendelkezési jogának» (Andrássy Gyula gróf a jövő feladatairól 1918 jan. 1.). Ennek a magyar politikának a viszonyok sohasem kedveztek annyira, mint most. De ezt a politikát a mai viszonyok meg is követelik, mert nem csupán azok a népek vannak egymásra utalva, akik egy államon belül élnek, hanem a többiek is egy-egy világrészen belül, sőt az egész föld kerekéségén.

Végül szavunk volna azokhoz, akik akár maradiságból, akár elvi meggyőződésből ellenzői bármily politikai nevelésnek. Gondolják meg ezek, hogy a lövészárkokból százezrivel fognak visszatérni olyanok, akik régebben mitsem törődtek a politikával, akiket azonban a háború politizálókká tett. Ezek számát bizonyára gyarapítani fogják az itthonmaradottak százezrei is, akik, mint e sorok írója is, ugyancsak a háború hatása alatt politizálókká vedlettek. Ez a két irányból jövő mozgalom azonos cél felé tart és utal arra, hogy a belső politika megértése, az erre való nevelés immár el nem odázható és egyben a külső politika megértésére vezet. Téved azonban, aki úgy véli, hogy az ifjúság különböző rétegeinek megfelelő politikai nevelésével már eleget tettünk ebbeli pedagógiai és nemzeti kötelességünknek. Nem, ez a kötelesség reánk tanítóokra, tanárookra is érvényes, bármennyire ellenkezzék zajtalan szellemi munkánkkal és a közzel szemben tanúsított hagyományos zárkózott hajlamunkkal. Ez legfeljebb azt bizonyítja, hogy politikai nevelés és előkészítés dolgában már a mi képzettségünk is hiányos, elégtelen volt. Ellenlábaink ne higgyék, hogy ezt a látszólag meglepetésszerűen jelentkező politikai nevelést mi erőszakosan, mesterségesen ráncigáljuk elő, szintén a világháborúra való kényelmes hivatkozással, amely ma valóban minden jónak és rossznak egyetemes bűnbakjául szolgál. Nem, ennek a politikai nevelésnek elodázhatatlan szükségessége csak azért jelentkezik épp most, mert a világháború neki kedvező feltételeivel végleg megérlelte az erre szükséges előzmények kifejlődését.¹ Az iskolázás legalsó fokán megindul

¹ Ime egy adat a sok közül. A porosz képviselőház jan. 24. ülésén

s azon végig haladó *hazafias* nevelés közművelődésünknek évszázados drága hagyománya. Ehhez járult az utóbbi évtizedekben a középső fokon az *állampolgári* nevelés, mely végre a felső fokon *politikai* neveléssé szélesedik. Ez a hazafias, állampolgári és politikai nevelés együttvéve adja meg azt a mélyített és bővített *nemzeti* nevelést, amelyre a mai nemzedék háború által érlelt és megtermékenyített elméjének valóban szüksége van. Igazi szellemi nagyhatalmat ma nem képzelhetünk politikai szellem nélkül; a jövőben még kevésbbé. S amely nemzet ilyen politikai hatalommá akar fejlődni, annak követnie kell politikai géniuszt. A politika az egész nép ügye és kell, hogy azzá legyen. Ha nem így van, az állam adja meg az árát. K. F.

A mennyiségtan és a fizikai törvények alkalmazása.

Sokat vitatkoznak azon, kell-e s miként kell felhasználni a mennyiségtant a természeti törvények levezetésére és kifejezésére, de az vitán felül áll, hogy a természeti törvényeknek a mindennapi élet történéseire való alkalmazásában fontos és mellőzhetetlen szerepe van a mennyiségtannak.

A tanultak alkalmazása és annak kipuhatólása, vajjon a tanuló a tanultakat valóban megértette-e, uralkodik-e rajtuk s tudja-e maga is alkalmazni, háromféle módon történhetik:

1. *Rendes dolgozat alakjában*, mint régente az érettségi tételek egyike ilyen fizikai tárgyú volt. Manap is szoktak néhol és néha ily tárgyú magyar dolgozatokat feladni. De ezeket a dolgozatokat bele lehetne illeszteni a természettani oktatás keretébe és legalább negyed-évenként ily dolgozattal is kipuhatólni a tanulók ismeretét és azt a képességét, mint tudja ismereteit a mindennapi élet történéseire alkalmazni. Itt a mennyiségtannak kevesebb szerep jut.

2. Történhetik az alkalmazás *példák megfejtése alakjában*, mint amily példák néha-néha a mennyiségtan tanítása körében is előfordulnak, jóllehet igen sokszor a fizikai fogalmak helytelen használatával. A legtöbb fizikai tankönyvünk csatol az elmélethez megfelelő példákat is.

kezdtek meg az áll. tisztviselők politikai tevékenységére vonatkozó jognak biztosítása érdekében beterjesztett indítvány tárgyalását. A bizottság egyhangú javaslata az, hogy az áll. tisztviselők részére ezt a jogot biztosítani kell, de tilos hivatalos helyiségben vagy hivatalos úton vagy a hivatalos hatalom felhasználásával politikai egyesületek vagy pártok javára való közreműködésre felszólítani.